

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ КАНТАТНО-
ОРАТОРІАЛЬНИХ ТВОРІВ СУЧАСНИХ
УКРАЇНСЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ
(на прикладі фольклорної сценічної ораторії
«Барбівська коляда» Ганни Гаврилець)**

Нікітюк Оксана Павлівна, пошукувач відділу музикознавства Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України, м. Київ, nikita27@i.ua

Особливості виконання кантатно-ораторіальних творів сучасних українських композиторів (на прикладі фольклорної сценічної ораторії «Барбівська коляда» Ганни Гаврилець).

Стаття вивчає основні напрями спільної діяльності композитора та диригента в контексті сучасної хорової виконавської культури та конкретизує жанрове визначення ораторії «Барбівська коляда» Г. Гаврилець для мішаного й дитячого (жіночого) хорів, солістів, народних та ударних інструментів. Дослідження здійснене за допомогою компаративного, інформативного та методу інтерв'ю на основі двох інтерпретаційних версій ораторії: капели «Думка» – «Барбівська коляда» (2011 р.) та хору «Київ» – «Буковинське Різдво» (2015 р.). Виявлено, що характерна для сучасного хорового виконавства співтворчість композитора та хормейстера функціонує в межах історії створення твору, інтерпретації та диригентського експерименту. Результати виконавського аналізу показали, що винесення пісень одного маленького села в програму академічного колективу у вигляді цілісного вокально-інструментального твору (фольклорної сценічної ораторії Г. Гаврилець «Барбівська коляда») підняло фольклорно-етнографічне періоджерело на якісно інший рівень, ввело фольклорний масив у контекст академічної музики.

Вектор подальшого дослідження – вивчення умов існування та особливостей адаптації фольклорного періоджерела в середовищі сучасного академічного виконавства. Практика сучасного хорового виконавства та диригентознавства має можливість користуватися висновками виконавського аналізу в статті. Дослідження феномену появи фольклорного контенту у межах академічної музики має етнографічну та культурно-просвітницьку цінність.

Ключові слова: ораторія, коляда, хор, диригент, хормейстер, інтерпретація.

Особливості виконання кантатно-ораторіальних творів сучасних українських композиторів (на прикладі фольклорної сценічної ораторії «Барбівська коляда» Ганни Гаврилець).

Хорова виконавська практика свідчить, що композиторські пошуки зазвичай приводять до високого художнього результату тоді, коли здійснюються в тісній взаємодії з диригентсько-хормейстерським досвідом. Ще цікавіше, коли ініціатором твору є хормейстер. Ораторія «Барбівська коляда» Г. Гаврилець¹ для мішаного й дитячого (жіночого) хорів, солістів, народних та ударних інструментів вийшла у світ української хорової культури завдяки ідеї та диригентській інтерпретації хормейстера Є. Савчука², композиторському генію Г. Гаврилець та етнографічному пошуку Т. Євстафіївич³. Прем'єра твору відбулася 17 січня 2011 р. в Колонному залі ім. М. Лисенка Національної філармонії України⁴. Згодом, капела «Думка» здійснила аудіозапис твору, однак, відновити повне виконання ораторії їй поки що так і не вдалося. Проте, рівно через чотири роки після прем'єри, 17 січня 2015 р. в тому самому концертному залі, у диригентській інтерпретації М. Гобдича⁵ прозвучала версія ораторії «Барбівська коляда» у виконанні знаного в Україні Муніципального камерного

---

¹ Ганна Олексіївна Гаврилець (н. 1958 р.) – українська композиторка, викладач та музично-громадський діяч. Здобула музичну освіту у Львівській державній консерваторії ім. М. Лисенка (клас проф. В. Флиса) (1982 р.) та аспірантурі Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського під керівництвом професора М. Скорика (1984 р.). Лауреат премії ім. Т. Шевченка (1999 р.), Заслужена діячка мистецтв України (2005 р.)

² Євген Герасимович Савчук (н. 1947 р.) – провідний український диригент, активний мистецький діяч, художній керівник і головний диригент Національної заслуженої академічної хорової капели України «Думка» (з 1984 року).

³ Євстафіївич Тетяна Танасіївна (н. 1970 р.), філолог, заступник директора з виховної роботи Брусницького ЗНЗ І-ІІІ ст. ім. І. Миколайчука (с. Брусниця, Кіцманський р-н Чернівецької області).

⁴ Виконавці: Національна капела України «Думка» (диригент Є. Савчук), Великий дитячий хор Національної Радіокомпанії України (керівник Т. Копилова), Хор хлопчиків «Дзвіночок» (керівник Р. Толмачов), солісти – О. Нікітюк, М. Тищенко, М. Майборода, ансамбль ударних інструментів «Ars Nova» (керівник Г. Черненко), інструментальна група: В. Литвин (скрипка), А. Войчук (цимбали), О. Журавчак (сопілка).

⁵ М. Гобдич (н. 1960 р.) – видатний український хоровий диригент, засновник камерного хору «Київ», Заслужений діяч мистецтв України.

хору «Київ» для камерного хору під зміненою назвою «Буковинське Різдво»⁶. Це був експеримент, в результаті якого, твір, розрахований на великий виконавський склад, зазнав суттєвих змін. У зв'язку з цим виникає ряд актуальних музикознавчих, хорознавчих та виконавських питань, пов'язаних із виправданістю експериментальних пошуків диригента. Вони потребують детального аналізу, одночасно формуючи мету статті, що полягає у дослідженні основних напрямів композиторської та диригентської співтворчості в контексті сучасної хорової культури; окресленні визначальних аспектів репертуарної та виконавсько-складової відповідності; аналізі ролі диригентського експерименту в сучасній виконавсько-хоровій практиці; конкретизації жанрового визначення ораторії «Барбівська коляда» Г. Гаврилець.

Ораторія Г. Гаврилець ще не була детально досліджена науковцями, проте існує ряд публіцистичних статей, їй присвячених.⁷ Ці дослідження містять часткову інформацію про історію створення ораторії. Однак, виконавсько-хоровий та диригентсько-виконавський аналіз твору вперше є об'єктом дослідження та проведений за напрямками: інтерпретації форми, тембральних особливостей, інструментального забарвлення, театралізації на прикладі номерів усіх виконавських складів ораторії: мішаний (№ 13), дитячий (№ 10, № 15), чоловічий (№ 10), жіночий (№ 15) хори, інструментальний ансамбль (№ 12) та сольний спів (№ 13, № 15). Вивчення предмету дослідження – концертних виконань ораторії капелою «Думка» – «Барбівська коляда» (2011 р.) та хором «Київ» – «Буковинське Різдво» (2015 р.) зроблено за допомогою компаративного, інформативного та методу інтерв'ю.

Творчий імпульс диригента Є. Савчука і композиторки Г. Гаврилець об'єднався заради високої духовної мети – створення концертного твору на фольклорній основі різдвяного обряду одного буко-

---

⁶ Назву запропоновано М. Гобдичем. У статті дотримуємось оригінальної назви твору – «Барбівська коляда».

⁷ 2011 р. вийшла публіцистична стаття Г. Луніної «Барбівська коляда: Обряд – свято на сцені філармонії» на сайті НСКУ [4], стаття Т. Поліщук «Як співають колядки на Буковині» в газеті «День» [5]. Вступна стаття Г. Степанченко «Ганна Гаврилець. Нарис про життя та творчість» до нотного видання творів Г. Гаврилець «Засвічу свічу», випущена на замовлення Державного комітету телебачення і радіомовлення України за програмою «Українська книга» 2012 р.

винського села – та став своєрідною відповіддю на потреби нашого часу (збереження народно-пісенних традицій України в межах академічної музики). Є. Савчук давно мав задум створити програму з буковинських колядок і щедрівок, що співаються під час новорічних свят у його рідному селі Барбівці⁸, за яким згодом було названо твір. <...Барбівці – стара назва мого села. Старші люди і тепер кажуть: «Ти відки? – з Барбівців», або «Що то за чоловік? – то барбівський», – розповідає Є. Савчук [3]. Тож, за кілька років до прем'єри «Барбівської коляди» Є. Савчук звернувся до корінної мешканки с. Брусниця Т. Євстафіївич із проханням – записати місцеві колядки й щедрівки. Згодом, шістнадцять народних пісенних мелодій щедрівок, колядок, різдвяних кантів, ліричних пісень, записаних та літературно відредатованих нею, лягли в основу ораторії Г. Гаврилець. Ораторія Г. Гаврилець «Барбівська коляда» здійснила певний прорив у стилістичному й жанровому аспектах сучасної української хорової музики. Стилістика аранжувань Г. Гаврилець – це, насамперед, народна пісенність забарвлена барвистою гармонією. Таке поєднання створює неповторний акустичний ефект. Різноманітна палітра тембрів хорових партитур Г. Гаврилець яскраво відображає красу буковинських пісень. «Її обробки народних пісень схожі на поетичні новели», – каже Є. Савчук [3]. Неоднозначне вирішення жанрової відповідності «Барбівської коляди». Задумана митцями коляда-концерт, у процесі створення та інтерпретації вийшла за межі цієї форми. Сама композиторка схиляється до простого жанрового визначення «фольк-концерт» [2]. В афішах прем'єрного виступу твір визначено як ораторію. Проте, ця дефініція не повністю розкриває його фольклорні формотворчі та стилістичні особливості, тож, потребує розширення. Ємною наразі є класифікація твору як *фольклорної сценічної ораторії*, що поєднує елементи епічності, фольклору та «недекоративної»⁹ сценічної театральності.

Експериментальне виконання хором «Київ» версії ораторії «Барбівська коляда» для камерного складу під назвою «Буковинське Різдво» викликає потребу у порівнянні обох існуючих інтерпретацій. Перше, що привертає увагу дослідника – це змінена назва твору. Оригінальна назва ораторії має безпосереднє відношення до свого

---

⁸ Село Барбівці (сучасна назва Брусниця) Кіцманського району, Чернівецької області.

⁹ без використання декорацій та театральної атрибутики.

етнічного першоджерела – пісенно-фольклорних традицій одного буковинського села. Зміна лише назви ораторії на «Буковинське Різдво» в змістовно- та музично-ідентичній виконавській версії хору «Київ» не відповідає етнографічному змістові твору, позбавлена концептуальної конкретизації, позбавляє програмно-сміслових маркерів.

Структура епізоду «Ой, у місті...» поєднує елементи форми наскрізного розвитку та куплетної. Співвідношення тієї чи іншої відрізняє розглядувані виконавські версії. В інтерпретації Є Савчука вона набуває наскрізного розвитку, розмиваючи чіткі межі між куплетами пісні. У виконанні хору «Київ» переважає куплетна форма. Обидва варіанти інтерпретації форми «Коляди» кореспондують до композиторського задуму, та, зрештою, відповідають вокально-хоровим вимогам, тому, мають право на існування. Яку з них обирати наступним виконавцям – справа особистих естетичних пріоритетів.

У контексті об'єктивних вимог та суб'єктивних можливостей певного хорового колективу будь-яка партитура зазнає змін, індивідуалізованих завдяки творчій уяві та образному мисленню диригента-інтерпретатора. Так, за пропозицією Є. Савчука до № 13 «Ой, у місті...» було додано формотворчі та образотворчі елементи: інструментальний вступ, зіграний на народних цимбалах (традиційно для Буковини¹⁰), та виокремлено з хорової партитури партії сопрано соло. Ці ідеї були підтримані композитором і в друкованому нотному виданні «Барбівської коляди» внесені в партитуру. Два музичних речення, (імпрровізація на елементах основної мелодії), додають твору неоціненного етнічного колориту та довершеності форми. Створена капелою «Думка» балада «Ой, у місті...» у версії хору «Київ» перетворилася на ліричну мініатюру: звучання камерного хорового складу інструментально відтінила слабша за звуком і простіша за тембром сопілка. Тонкий, ледве чутний звук сопілки гармонійно вводить у стан ліричної народної пісні, виконуваної малим виконавським складом. Вступ, зіграний на сопілці, цілком виправдана практикою знахідка та виконавський компроміс.

Партія сопрано соло, побудована на рефренах перших двох рядків народної пісні – сконцентрований чуттєвий образ епізоду “Ой,

---

¹⁰ стоячі чи ідучи з перечепленим через шию інструментом. Партію соло на цимбалах на прем'єрі «Барбівської коляди» виконав соліст Національного Академічного оркестру народних інструментів України, Заслужений артист України Андрій Войчук.

у місті...», що став ліричним центром усієї ораторії. Один з основних засобів передачі змісту через спів – тембр голосу. На відміну від мікстового (академічно-народного) тембру соло у виконанні капели «Думка», у версії хору «Київ» народна пісня проінтерпретована солісткою в академічній манері із спробою надати їй елементів народності: форшлаги, глісандо тощо. На наш погляд у фольклорній ораторії є більш доречним поєднання фарб академічності й народності співу. «Барбівська коляда» – це гра на межі академічного та народно-етнічного...» – наголошує композиторка. Таким чином, суто академічна манера співу у версії хору «Київ» не лише не відповідає стильовим вимогам інтерпретації народно-пісенного фольклору та композиторському задуму, а суттєво спрощує і збіднює виконання.

На відміну від монотембральності хору «Київ», виконавська версія капели «Думка» позначена тембровим різнобарв'ям. Крім народних тембрів її виконання прикрашали дитячі голоси. Символічне відтворення обряду водіння Кози в епізоді «Допомагай, Біг...», полягає в поєднанні автентичної мелодії пісні й тексту та співу хлоп'ячих і чоловічих хорів із супроводом ударних інструментів. Відрізняється також темброва інтерпретація № 15 «В глибокій долині...». Музичне розкриття образу розмови Божої Матері з Сином Є. Савчуком було вирішено через темброву театралізацію, що криється в розподілі музичного матеріалу між хором та дитячим і жіночим голосами соло. В інтерпретації М. Гобдича цей епізод прозвучав у виконанні тільки жіночих голосів. В обох версіях колядка-колискова «В глибокій долині...» звучить чисто і щиро. Проте, виконання «Думки» зворушує чуттєвістю та більшою мірою відповідає композиторському задумові.

Відомо, що важливу роль у інтерпретації фольклорних хорових творів грає інструментальне оформлення. Досить велика кількість народних і ударних інструментів: церковні дзвони, дзвіночки, бубон, великий барабан – бухало, батіг, коса, сопілка, цимбали, скрипка, дрімба – в хоровій ораторії майстерно використані композитором як темброва прикраса, що застосована для підкреслення гостроти ритму або створення певного образу. Центральне місце в драматургії ораторії посідає енергійний і жвавий сольний інструментальний епізод «Музики» для скрипки, цимбалів та сопілки, задуманий композиторкою як імпровізаційна частина ораторії. У виконанні хору «Київ»

номер «Музики» було замінено на епізод «Майдан»¹¹. Жорстка ритміка твору нагадує військові марші та одразу переносить слухача в часи подій Євромайдану (21 листопада 2013 р. – 22 лютого 2014 р.). Символічним є використання в музиці варіанту колядки «Нова радість», з віршованим текстом про тяжку долю українців Буковини в радянських концентраційних таборах. Музичний номер виконаний професійно та майстерно, однак, штучно вставлений в цілісну музичну композицію, він випадає із загального контексту автентичного різдвяного святкування в Барбівцях на Буковині, та суперечить ідеї твору – збереження та презентація буковинського, а саме барбівського, фольклору.

Музичне різнобарв'я «Барбівської коляди» не можливо уявити без театралізації. Шляхетно статичне дійство капели «Думка» прикрашали хорові декламаційні ремінісцентні побудови на буковинському діалекті, властивому С. Барбівці (*напр.: <...На щисті, на здоров'є, аби дочекали на рік цієї днини!...>*), що надали характерності та автентичності виконанню. Інтерпретація ораторії хором «Київ» відзначена динамічною театралізацією. Майстерно, без диригента, артисти хору співали, грали на народних інструментах та рухалися по сцені, перед слухачем розгортався цілий фольклорний театр. Однак, за великою кількістю зовнішніх ефектів, інколи втрачалася можливість сприйняття краси народної пісні та музики Г. Гаврилець. Отже, обидва виконання є майстерними і професійними, а в якому правда – вирішує найсправедливіший критик – час.

Таким чином, ораторія Г. Гаврилець «Барбівська коляда» посіла почесне осібне місце серед неповторних творів-скарбів вітчизняної сучасної хорової музики та своєю появою засвідчила існування в сучасному українському хоровому виконавстві тісної співтворчості хормейстера й композитора, що має історичне та культурно-просвітницьке значення для наступних поколінь українців.

Мета та ідея створення «Барбівської коляди» – «...звукове відтворення буковинської душі через спів, через слово» [3] підштовхнули хормейстера Є. Савчука до експериментального творчого пошуку, що сформував складові виконавської версії капели «Думка»: масовість співу, різнометровість виконавських складів, делікатна кіль-

---

¹¹ Хорова мініатюра у супроводі ударних інструментів (бонги, барабани, бухало, цепок). Інструментування Г. Черненка

кість інструментального оформлення, статична сценографія, тембральна театралізація. Водночас, виконавські вимоги камерного хорового складу зумовили перенасичення інтерпретації твору хором «Київ» надмірною театральністю та інструментовкою.

Феномен диригентського експерименту визначено як типовий для сучасного хорового виконавства, що може бути як позитивним, так і негативним явищем. Інтерпретаційні пошуки – невід’ємний процес творчого методу диригента. Проте, варто усвідомити, що експеримент має право існувати лише заради глибинного розкриття задуму композитора та змісту хорової партитури. Викликаний виконавським компромісом, експеримент має негативні наслідки. Винесення пісень одного маленького села в програму академічного колективу у вигляді цілісного вокально-інструментального твору підняло фольклорно-етнографічне першоджерело на якісно інший рівень, ввело фольклорний масив у контекст академічної музики. Виконання твору на великій філармонічній сцені – найбільший та найсміливіший експеримент у сучасній хоровій музиці останніх десятиліть. Відтак, українське мистецтво отримало твір нового жанру хорового виконавства: фольклорну сценічну ораторію Г. Гаврилець «Барбівська коляда», що за вимогою історичного зв’язку, в перспективі, повинно прозвучати на своїй етнічній Батьківщині – Буковині.

Література:

1. Степанченко Г. Вступна стаття // Гаврилець Г. Засвічу свічу: Твори для хору / Ганна Гаврилець. – Київ : Музична Україна, 2012. – 280 с.
2. Луніна Г. «Барбівська коляда»: Обряд – свято на сцені філармонії. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://composersukraine.org/index.php?id=2533>
3. Поліщук Т. «Як співають колядки на Буковині» // газета «День» – 2011. – 12 січня.

References

1. Stepanchenko H. (2012) Vstupna stattia [Prolusion]. Havrylets H. Zsvichu svichu: Tvory dlia khoru [Havrylets H. I will light a candle: Choir works]. Kyiv: Muzychna Ukraina, pp. 280.
2. Lunina H. (2012) «Barbivska koliada»: Obriad – sviato na stseni filarmonii [«Barbivska koliada»: Rite – Celebration on the Philharmonic stage]. NSKU: Presa, statti, retsenzii [NUKU: Press, articles, reviews] (electronic journal). Available at: (<http://composersukraine.org/index.php?id=2533>).

3. Polishchuk T. (2011) Yak spivaiut koliadky na Bukovyni [The way carols are sung on Bukovyna]. Newspaper “Day”, no. 2, p. 6.

Никитюк Оксана Павловна, соискатель отдела музыковедения Института искусствоведения, фольклористики и этнологии им. М. Рылского НАН Украины, г. Киев, nikita27@i.ua

Особенности исполнения кантатно-ораториальных произведений современных украинских композиторов (на примере фольклорной сценической оратории «Барбивська коляда» Анны Гаврилец).

В статье изучены основные направления совместной деятельности композитора и дирижёра в контексте современной хоровой исполнительской культуры, конкретизировано жанровое определение оратории «Барбивська коляда» А. Гаврилец для смешанного и детского (женского) хоров, солистов, народных и ударных инструментов. Исследование осуществлено при помощи компаративного, информативного и метода интервью на основе двух интерпретационных версий оратории: капеллы «Думка» – «Барбивська коляда» (2011 г.) и хора «Киев» – «Буковинское Рождество» (2015 р.). Стало очевидным, что характерное для современного хорового исполнительства сотворчество композитора и хормейстера функционирует в области истории создания произведения, интерпретации и дирижёрского эксперимента. Вынесение песен одного маленького села в программу академического коллектива в виде целостного вокально-инструментального произведения (фольклорной сценической оратории А. Гаврилец «Барбивська коляда») подняло фольклорно-этнографический первоисточник на качественно иной уровень, ввело фольклорный массив в контекст академической музыки. Вектор дальнейшего исследования – изучение условий существования и особенностей адаптации фольклорного первоисточника в среде современного академического исполнительства. Практика современного хорового исполнительства и хороведения может использовать выводы исполнительского анализа статьи. Исследование феномена появления фольклорного контента в области академической музыки представляет этнографическую и культурно-просветительскую ценность.

Ключевые слова: оратория, коляда, хор, дирижёр, хормейстер, интерпретация

Nikitiuk Oksana Pavlivna, applicant of the Department of musicology of M. Rylskiy Institute of Art history, Folklore and Ethnology of Ukraine of NAS, Kyiv, nikita27@i.ua

Performance features of major choral and instrumental works by contemporary Ukrainian composers (using for example a folk stage oratorio «Barbivska koliada» by Hanna Havrylets).

The point of article is developing of knowledge about composer's and conductor's joint activity in contemporary choir art and concrete genre definition of oratorio "Barbivska koliada" by Hanna Havrylets for mixed and children's (women's) choirs, soloists, folk and percussion instruments. The study is implemented by comparative, informative and interview methods. It is based on two performance versions of oratorio: choir "Dumka" – "Barbivska koliada" (2011) and chamber choir "Kyiv" – "Bukovynske Rizdvo" (2015). Standing of small village songs to performance program of academic choir in the shape of vocal-instrumental piece (folk stage oratorio "Barbivska koliada" by Hanna Havrylets) brought a folklore source to a quality different level, put a folklore array in a shape of classical academic music. Cooperation of composer's and conductor's work is typical for contemporary choir art and is functioning in creation history, interpretation and conductor's experiment.

The destination of future study is to the knowledge about existence and conditions of adaptation of a folklore source in the world of classical choir performances. The conclusions of performing analysis in the article can be used in the practice of contemporary choir art and choir conducting science. The research of a folklore content in the contemporary academic music is important in ethnology, cultural and educational ways.

Key words: oratorio, carols, choir, conductor, choirmaster, interpretation.

Стаття постуила до редакції 02.10.2015 р.
